

# LA CUSTÒDIA DE LA SEU DE BARCELONA I LES JURISDICCIONS CIVIL I ECLESIAÍSTICA

## I

### *La propagació del culte al Santíssim Sacrament al segle XIV*

Des que Juliana la santa monja de Lieja, començà a propagar el culte del santíssim "Corpus Christi" ajudada pel Papa Urbà IV qui abans havia estat el seu confessor, aquesta devoció s'expandí de mica en mica per tot el món cristià. Particularment decisiva fou, temps després, la intervenció dels papes Clement V<sup>1</sup> i Joan XXII, per disposició del darrer dels quals foren establertes les grans processons<sup>2</sup> que des de llavors són conservades com una preciosa herència de l'Església.

La primera d'aquestes processons coneguda tingué lloc a Sens en 1320. Però ja l'any anterior a Barcelona fou cridat en pregó públic que en endavant s'hauria de celebrar cada any aquella processó, i, en l'any 1322, hi fou celebrada amb tota pompa de comú acord i amb la col·laboració de les autoritats civils i eclesiàstiques<sup>3</sup>.

Hom voldria conèixer més detalls sobre els començaments de la celebració d'aquesta processó i especialment sobre les persones que l'introduïren en la pràctica. En general podem creure que serien els prelats, bisbes i abats *nullius*, principalment els que per haver viscut a la Cúria Romana havien entrat en íntimes relacions amb els papes i conegut els llurs designis<sup>4</sup>.

<sup>1</sup> Clement V al concili de Viena (França).

<sup>2</sup> Sobre les primeries d'aquesta processó, cf. VILLANUEVA, *Viaje literario*, II, 1804, p. 19; Espasa-Calpe, *Enciclopedia univ. ilustrada* XLVII, p. 704; J. MARIANO ORTIZ, *La procesión del Corpus de Valencia en el siglo XVIII*. València, 1865, p. II, 35..

<sup>3</sup> Vegeu sobre això: A. AYMAR Y PUIG, *Memorias inéditas que pueden servir para demostrar el origen y antigüedad, e ilustrar la historia de la procesión del Corpus Christi en la ciudad de Barcelona*, Barcelona 1900, un petit treball publicat com a anònim. — A. ARAGÓN FERNÁNDEZ, *La festividad del Corpus Christi en Barcelona*, Barcelona 1925, p. 49.

<sup>4</sup> És estrany, però, que alguns prelats tot i haver estat en íntima relació amb el Papa, retardessin l'introduir aquesta processó a la llur diòcesi.

En molts casos, però, la iniciativa l'haurem de cercar en altres persones. El qui conegui la marcada tendència dels reis de la Corona catalano-aragonesa a immiscuir-se en els assumptes eclesiàstics, especialment, — i aquest era el cas de la processó de "Corpus" — quan en ells hi jugava l'interès públic, formarà fàcilment la sospita del fet que Jaume II prengué una part no petita en el desenvolupament en els seus regnes de la celebració de les esmentades processons<sup>5</sup>.

Jaume II personalment era religiós de natural i quan els seus fills Joan, com a arquebisbe de Toledo i després Administrador de la Seu de Tarragona, i l'infant Pere, com a franciscà, eren fulgurants lluminars en el firmament de l'Església, es posà de manifest no solament el caràcter religiós de la mare Blanca d'Anjou sinó també el del rei pare. Però Jaume era al mateix temps un diplomàtic de debò. De bon grat feia un favor al papa, però a canvi que aquest donés freqüentment satisfacció als seus desigs. Sigui com sigui, en tot cas el resultat fou que, després de Sens, Barcelona — a jutjar per les dades fins ara conegudes —, fou la primera ciutat en què fou establerta solemnement la festa de la processó de Corpus.

La processó i, en general, tot el culte de la festa de "Corpus" trobà una acollida entusiasta en el poble. Coneixem en bona part les ordinations de l'autoritat civil en relació amb la part que prengueren en aquest culte<sup>6</sup>. Amb les ganes de sobre-

Així el bisbe de León, García de Ayerbe, natural d'Aragó, introduí en 1319 la festa del Corpus Christi a la seva diòcesi, però no fa menció de la processó. Únicament recomanava l'assistència a les Hores canòniques i a la santa Missa els dies de la festa i durant l'octava (Cf. R. RODRÍGUEZ, *Don García de Ayerbe 1318-1332 a Rev. del Clero leonés* 6 (1931) 316 ss.). García havia residit per molt de temps a la cúria papal i l'any 1317 fou un dels pretendents a l'arquebisbat de Tarragona, enemistant-se per aquesta causa amb el seu rei Jaume II (tractaré en altre lloc d'aquest afer) qui desitjava que aquesta dignitat fos per al seu fill l'infant Joan. El papa Joan XXII, qui coneixia personalment García de Ayerbe, li donà, amb tot, el bisbat de León. MOLLAT, *Jean XXII Lettres communes*, n. 7280. Cf. també H. FINKE, *Acta aragonensia* I, 1908, p. cxxxii; BERTA WEHLING, *Zur Charakterisierung der diplomatischen Korrespondenz Jaymes II von Aragonien*. Diss. phil. Friburg de Brisg. 1915, p. 14 ss. Hom podia esperar que per amor al papa introduís a la seva diòcesi la processó de Corpus, però en els seus estatuts sinodals no se'n fa pas cap esment.

<sup>5</sup> Un interès més fort del rei per aquest assumpte només es podria suposar, si trobèssim la seva influència en tots o almenys en la major part de les catedrals dels seus estats.

<sup>6</sup> Sobre aquestes ordinations a Barcelona, vegeu AYMAR, ob. cit.; sobre les de València, VILLANUEVA, *Viaje lit.*, II, p. 170, n. 4. Per a finals del

sortir i d'ésser les primeres en una mena de concurs mundial, les ciutats es posaven totes en moviment. Així en aquelles localitats on ha havia diverses esglésies parroquials, però no catedral, l'autoritat civil hagué d'intervenir per a establir de quina església sortiria per primera vegada la processó<sup>7</sup>.

Especialment digna d'esment és la part que les dones prengueren en aquesta devoció. Sembla que no rarament d'elles partí més o menys la iniciativa. Així en la construcció del tabernacle de la Seu de Barcelona veiem la decisiva intervenció de Na Ramon Oller<sup>8</sup>, qui, per tal que fos una obra gran i preciosa, treballà amb tal delit per a obtenir la col·laboració dels ciutadans i del mateix rei que es posaren a la seva disposició grosses, incalculables quantitats de diner<sup>9</sup>. També Margarida de Cardona, la vidua del noble Pere de Cardona, deixà una respectable quantitat per a la fundació d'un benefici en un altar de la catedral de Barcelona en honor del Santíssim Sagrament, amb l'especial condició que en els fruits espirituals d'aquest benefici no hi havien de tenir els seus parents una major participació que els altres fidels que ajudessin a augmentar el culte al "Corpus Christi", particularment aquells que contribuïssin amb llurs aportacions a l'acabament de les obres del tabernacle, la cadira i la custòdia<sup>10</sup>. Notable el procedir d'aquestes dones que més que per un lluïment personal es mouen per finalitats — encara que altíssimes — del tot objectives<sup>11</sup>.

De com arribarien lluny les iniciatives dels llecs en aquestes coses, ens en dóna idea el fet que alguns es feien construir

segle XIV<sup>e</sup> a Barcelona, vegeu: F. SCHWARTZ i F. CARRERAS Y CANDI, *Diari del Antich Consell de Barcelona*, I, 1892. p. 14, 45; pel segle XV<sup>e</sup>, ibidem, p. 347 i A. DURAN i SAMPERE, J. SANABRE, *Llibre de les Solemnitats de Barcelona*, I, Barcelona 1930.

<sup>7</sup> Vegeu l'apèndix núm. 12. Les tres esglésies de Montçó tenien cada una la seva especial importància. Sant Joan era l'església privilegiada dels Hospitalers; Santa Maria era la prioral i Sant Esteve tenia l'avantatge d'ésser l'abadiat més ric en renda.

<sup>8</sup> Vegeu apèndix nùms. 1 i 2. La primera vegada que surt és anomenada "mulier poenitentiae", nom que es troba sovint en aquell temps a causa de la pesta que envai tota l'Europa.

<sup>9</sup> Almenys sabem que el rei assignà grosses quantitats (vegeu apèndix nùms. 1-5), per bé que no és segur que fossin pagades.

<sup>10</sup> Vegeu apèndix núm. 6. Cf. J. MAS, *La custòdia de la Seu de Barcelona en l'any 1522*, Barcelona 1916, p. 10.

<sup>11</sup> Una mostra de la part que prengué la reina Elionor en el culte del Corpus Christi, ens ofereixen els documents nùms. 96, 153 i 171 de: A. RUBÍ i LLUCH, *Documents per l'Historia de la Cultura catalana mig-eval*, II, Barcelona 1921.

custòdies o n'adquirien reservant-se el dret de propietat o altres drets en deixar-les en ús. L'infant Joan d'Aragó, qui morí com Administrador de la Seu de Tarragona, deixà una custòdia, que més tard trobem en poder del rei Pere III. La ciutat de Barcelona posseïa també un preciós ostensori amb els senyals de la ciutat que en 1357 posava a disposició del Vicari General i del Capítol amb la condició de poder reclamar-la tot temps<sup>12</sup>.

Per a valorar degudament i en conjunt aquell zel religiós, cal només pensar en les grandioses esglésies que en aquell temps eren erigides arreu i que servien, no pas en darrer lloc, com es comprèn, per al culte del Santíssim: el temple era "una custòdia" de grans proporcions. A Barcelona<sup>13</sup>, per citar un sol exemple, s'aixecaren la catedral, Santa Maria del Mar, Santa Maria del Pi, l'església de Pedralbes i moltes altres cases de Déu al mateix temps que s'instituïen fundacions d'altars en honor del Cos de Crist en altres.

Pel que fa als noms donats a aquests altars no hi hagué uniformitat. Per regla general prenién el de *altare* o *capella* "*Corporis Christi*". Algunes poques vegades trobem la variant "altare Iesu Christi", així a les catedrals de Barcelona i Vich com a l'església parroquial de Vilafranca del Penedés. Aquesta particular denominació serà deguda, pel que sembla, al fet que en les esmentades esglésies la fundació d'un tal altar fou feta molt aviat, abans que es generalitzés i quedés fixat el nom admès després universalment de "*Corporis Christi*"<sup>14</sup>. Trobarem també beneficis d'aquesta mena que exteriorment pel nom que porten no podrien ésser coneguts com a tals, però que segons les condicions detallades en la fundació sabem que

<sup>12</sup> "A 11 d'agost 1357, lo Vicari General, y Capítol de la Seu de Barcelona feren època, y acte de comanda de una custòdia de argent daurada ab una capsa de cristall en mitg de la custòdia ab pedras, y esmalts, y ab senyals de la ciutat, en la qual estava ja lo ss. Sagriment, prometent que la restituyrian sempre que la ciutat voltria." *Rúbriques de Bruniquer*, III, Barcelona 1914, p. 161.

<sup>13</sup> Sobre la construcció dels tabernacles de la Seu i de Sant Just de Barcelona, vegeu els documents núms. 136, 178 de l'obra citada de Rubió i Lluch.

<sup>14</sup> La "capella Iesu Christi" amb dos beneficis de la Seu de Barcelona es degué a una dotació del canonge Pere Noguera, qui morí a 17 d'abril de 1295. La capella conservà aquesta denominació, encara que els dos beneficis estaven "sub invocatione Corporis Christi". Cf. J. MAS. *Notes històriques del bisbat de Barcelona*, I, Barcelona 1906, p. 19.

ho eren. Aquests beneficis eren instituits en altars ja preexistents, com a segona, tercera o quarta prebenda i eren designats simplement pel nom de l'altar<sup>15</sup>. Així fou instituit a l'altar de Santa Bàrbara de la Seu de Barcelona un benefici en honor del "Corpus Christi", el posseïdor del qual era anomenat "secundus beneficiatus altaris sancte Barbare".

Sobre el desenvolupament d'aquestes, com de les altres, prebendes a Catalunya (amb certes limitacions també per les d'Aragó)<sup>16</sup> ens donen notícies no solament els documents dels Arxius eclesiàstics sinó també els registres dels delmes dels segles XIV i XV que es guarden amb abundor extraordinària en l'Arxiu de la Batllia general de Barcelona<sup>17</sup>. D'ells prenem les següents notes.

El 1346 en la "capella Iesu Christi" de la catedral de Barcelona hi havia tres beneficis, dos amb 310 i el tercer amb 312 sous barcelonesos de renda anyal<sup>18</sup>. En aquest temps Santa Maria del Mar, després de la Seu, la més rica església de la ciutat, no tenia encara cap altar dedicat al "Corpus Christi", però sí el tenia la de Sant Miquel en l'altar que més tard apareix amb el nom de "altare Corporis Christi sive ss. Elene et Olive"<sup>19</sup>. Un altre "altare Corporis Christi" trobem a Santa Maria del Pi en 1372<sup>20</sup>. Mentrestant Santa Maria del Mar havia erigit un altar igual amb dos beneficis que produïen una renda de 275 i 230 sous respectivament<sup>21</sup>. A Santa Maria del Penedés en el ja esmentat "altare Iesu Christi" hi havia instituits tres beneficis<sup>22</sup>, i de l'església parroquial de Caldes a l'ardiacanat del Vallès trobem citat un beneficium altaris corporis Christi"<sup>23</sup>.

<sup>15</sup> El mateix s'ha de dir dels beneficis fundats en altars "Iesu Christi" o "Corporis Christi". Com no havem pogut examinar els documents de fundació dels beneficis, per a tenir una notícia precisa de cada un, s'haurà d'acudir als tals documents. Així també les dades que donem sobre el nombre i l'expansió dels beneficis són relatius tan sols, i necessiten una comprovació i complement.

<sup>16</sup> Aragó tenia molts menys beneficis eclesiàstics que no pas Catalunya.

<sup>17</sup> Abans Arxiu del reial Patrimoni. Els documents es troben en la secció: Mestre Racional (=MR.)

<sup>18</sup> Arx. Batllia. MR, n. 1774, fol. 26v.

<sup>19</sup> Ibid. n. 1818, fol. 24v. La renda anual donava 240 sous.

<sup>20</sup> Ibid. fol. 27. Amb 220 sous barcelonesos de renda anual. Al 1391 havien pujat a 244 sous. Ibid. n. 1850, fol. 50v.

<sup>21</sup> Ibid. n. 1818, fol. 31v.

<sup>22</sup> Les rendes eren de 160, 215 i 60 sous respectivament. Ibid. fol. 62. Així mateix en l'any 1377; ibid. 1827, fol. 56.

<sup>23</sup> Ibid. n. 1818, fol 83. Amb renda de 160 sous cada mig any.

De la catedral de Vich en la qual ja en 1330 se celebrava la processó de Corpus, sabem que fins a l'any 1389 en l'*altare Iesu Christi* s'havien fundat dos beneficis<sup>24</sup>, i el mateix any a la d'Èlna ja residia un "capellanus altaris Corporis Christi"<sup>25</sup>.

Així com sortí d'un monestir la nova forma de devoció al Santíssim Sagrament, així en els monestirs trobà després un camp abonat de cultiu. El nombre de beneficis no serviria per a jutjar la importància d'aquesta devoció als monestirs, puix que els convents, sense necessitat de beneficis instituïts *ad hoc*, podien dedicar-se plenament a aquest culte. En els convents la institució de beneficis trobava en part dificultats, ja que el nombre dels monjos era sovint fixat i no era permès d'ultrapassar-lo, o bé perquè generalment no era permès de crear beneficis especials per als monjos. No obstant, en els convents trobem amb preferència confraries o associacions per l'istil, les quals amb les donacions entre vius i amb els llegats testamentaris fundaven també beneficis en honor del Corpus Christi, beneficis servits no per religiosos sinó per clergues seculars. El monestir de Sant Pere de les Puelles<sup>26</sup>, de les monges benedictines de Barcelona tenia un "altare Corporis Christi" el mateix que els monestirs de Sant Cugat del Vallès<sup>27</sup>, de l'Estany i altres<sup>28</sup>.

Amb el córrer dels anys augmentà el nombre de beneficis. En 1376 Pere el Cerimoniós escrivia al papa Gregori XI que a la Seu de Barcelona hi havia quatre beneficiats<sup>29</sup> pel culte del Corpus Christi. Una cinquena capellania portava a la capella Iesu Christi la dona Na Llorença Dolçeta<sup>30</sup>. A Santa Maria del Pi fins al 1408 s'havien afegit dos nous beneficis al que ja hi existia de temps<sup>31</sup>. Pel mateix any en veiem senyalats dos a Sant Pere de les Puelles<sup>32</sup>.

<sup>24</sup> El primer amb 160 i l'altre amb 240 sous anyals. Ibid. n. 1849, fol. 6v.

<sup>25</sup> Amb 200 sous anyals. Ibid. n. 1820, fol. 6 (any 1372), n. 1843, fol. 4, 25v (any 1388-89).

<sup>26</sup> A l'any 1373. Les rendes del beneficiat pujaren 255 sous. Ibid. n. 1818, fol. 35v.

<sup>27</sup> Al mateix any, amb 212 sous de renda. Ibid. fol. 38v.

<sup>28</sup> A l'any 1372. Ibid. n. 1817, fol. 42v.

<sup>29</sup> Vegeu apèndix n. 9.

<sup>30</sup> Arx. Batllia, MR, n. 1902, fol. 34.

<sup>31</sup> Amb 160 i 90 sous de renda. Ibid. fol. 44.

<sup>32</sup> El segon d'aquests beneficis produïa 155 sous, 6 diners. Ibid. fol. 65.

A l'arxidiòcesi de Tarragona existirien ben pocs beneficis del "Corpus Christi" abans del 1364. Entre els primers instituits podem comptar una capellania a la Seu<sup>33</sup>, un benefici a Cambrils<sup>34</sup> i a Santa Maria de Natzaret<sup>35</sup>. Al 1400 ja trobem capellanies instituïdes amb la mateixa fi a Montblanch<sup>36</sup>, Esplugu de Francolí<sup>37</sup>, Montagut<sup>38</sup>, Torroja<sup>39</sup> i Guimerà<sup>40</sup>, és a dir, fins en poblacions de ben poca importància.

Acontemtem-nos amb aquestes poques dades, que podrien multiplicar-se molt no sols pel que fa a la datació de les fundacions sinó també pel referent al nombre i propagació de les prebendes en les diòcesis citades i en altres. Tema digne d'ésser investigat a fons com una aportació a la qüestió de com anaren penetrant victoriosament les institucions de l'Església en una diòcesi, en un país, en el món enter. Per al nostre objecte n'hi havia prou amb, si val la paraula, posar el fonament o en enquadrar la qüestió i fer entenedor el següent capítol.

## II

### *La construcció de la custòdia de la Seu de Barcelona en els conflictes entre la jurisdicció civil i eclesiàstica.*

Al mateix temps que clergues i llecs, Estat i Església treballaven concordament per a establir i augmentar el culte al "Corpus Christi", no rarament s'originaven aspres conflictes entre ambdues potestats a causa de la lluita entre les dues jurisdiccions. Des que Ramon de Penyafort, per encàrrec del papa Gregori IX, codificà el dret eclesiàstic, els prelats de la província de Tarragona, recolzant-se en les Decretals<sup>41</sup> i en l'antiga tradició de la província, havien ordenat la famosa

<sup>33</sup> Any 1372, amb un rèdit de 240 sous. Ibid. n. 1823, fol. 18.

<sup>34</sup> Al mateix any i amb 223 sous. Ibid. fol. 38v.

<sup>35</sup> Anotada una renda de 180 sous per l'any 1364. Ibid. n. 1883.

<sup>36</sup> Amb 200 sous. Ibid. n. 1882, fol. 57.

<sup>37</sup> Amb 100 sous. Ibid. fol. 61.

<sup>38</sup> Amb 270 sous. Ibid. fol. 83.

<sup>39</sup> Amb 150 sous. Ibid. fol. 89.

<sup>40</sup> Amb 300 sous; fundat per Galceran Alemany. Ibid. fol. 67.

<sup>41</sup> Principalment X, III, 49 *de immunitate ecclesiarum* i Xv, 17 *de raptoribus*.

“Constitutio Tarraconensis” que comminava els “invasores libertatis ecclesiasticae” amb censure eclesiàstiques, la de l'excomunió per les persones i la de l'interdicte pels llocs de llur residència. El mateix rei feia de bon grat ús d'aquestes censure quan anaven adreçades contra els seus enemics, però les trobava insuportables quan anaven contra ell o els seus oficials. Una de les raons que expliquen el fet que anés tan de pressa la divisió que, per indicació papal, es féu en 1318 de la província tarragonina i s'erigís una nova metropolitana a Saragosa, és que el rei, en prendre una posició tan favorable a la divisió, esperava que l'arquebisbe de Saragossa mitigaria les disposicions de la “Constitutio Tarraconensis” en el territori de la nova província i que el metropolità de Tarragona veuria amb bons ulls una revisió de la susdita Constitució. Però en aquesta ocasió falliren les esperances del rei.

Amb tot, Jaume II, de caràcter moderat, acabava sempre per mostrar-se conciliador en els conflictes entre ambdues jurisdiccions. Altra cosa fou en temps del seu nét Pere III, en què l'absolutisme de l'Estat es manifestà d'una manera remarkable, personificat en la figura del rei. Els conflictes foren freqüents i molt més vius. El rei hagué de veure que algunes parts dels seus regnes eren afectades per l'interdicte eclesiàstic anys i anys. Poc s'hi amoïnava el monarca quan es tractava de territoris que, com Sardenya, ell no havia de visitar gaire, però ja no li feia gaire gràcia quan els territoris afectats eren els de la seva terra pairal, i merys quan ell, que quasi no tingué mai una residència fixa, viatjant d'un lloc a l'altre, anava a raure en aquells llocs. Ell, “el Cerimoniós”, donava un gran valor a les solemnitats de les festes de l'Església. L'interdicte en aquests casos, tant per a ell com per al seu poble, era una punyent espina. Però algunes de les seves ciutats l'hagueren de patir una sèrie d'anys. Així Perpinyà, on els procònsols havien establert uns estatuts oposats a la llibertat de l'Església, segons el parer del bisbe <sup>42</sup>. Quan Pere III, en 1358, volgué traslladar-se a Saragossa, hagué de tractar amb l'arquebisbe que durant la seva presència l'interdicte cessés <sup>43</sup>. També a Tarra-

<sup>42</sup> El litigi, ja dels temps d'Urbà V, passà als de Gregori XI; en març de 1374 el rei Pere demanava al papa que almenys durant la Quaresma l'interdicte quedés sense efecte. ACA, Reg. 1233, f. 39.

<sup>43</sup> ACA, Reg. 1159, f. 196v.



gona i al seu camp estigué per bon temps l'interdicte a l'ordre del dia, puix que allí, a més dels conflictes corrents entre el rei i els prelats, s'hi afegia el fet que tant ell com l'arquebisbe exercien en comú la jurisdicció civil, i el desenvolupament i els canvis de les relacions jurídiques donaven lloc a no poques col·lisions.

No solament per un interdicte, sinó també per sencilla excomunió d'algun dels seus oficials se sentia ferida la majestat reial. Aquests conflictes, però, en general, tenien un caràcter purament objectiu o material i no pas personal. Sovint es donava el cas que el rei feia un favor a un prelat al mateix temps que el vexava amb alguna disposició de caràcter fiscal i, al revés, un prelat posava a disposició del monarca una grossa quantitat de moneda amb ocasió del casament d'un infant o d'una guerra contra els sarraïns i per altre costat el comminava amb censures eclesiàstiques.

Com que, segons hem dit, els conflictes eren originats per interessos materials, no mancaren temptatives, tant de part de l'Església com de part de l'Estat, per a canviar aquest ordre de coses i trobar la manera que no es torbés la pau àdhuc en les qüestions litigioses. Que aquestes temptatives s'allarguessin tant de temps abans d'arribar a un resultat positiu, es degué, no en darrer lloc, al caràcter conservador d'aquells segles que deixava passar el temps eternitzant les resolucions. Una d'aquestes temptatives de pacificació la veurem en la construcció de la custòdia de la Seu de Barcelona.

\* \* \*

En 1370 succeí que mentre se celebrava la processó de Corpus, un oficial del rei, excomunicat, va amb el seu seguici barrejar-se amb la comitiva, i la processó s'hagué de desfer per la violència d'aquell intrús. El bisbe de Barcelona fulminà les censures eclesiàstiques <sup>44</sup> contra el susdit oficial i els més culpables dels seus acompanyants, mentre que el rei se li mostrà favorable <sup>45</sup>, o almenys no el volgué castigar. Sembla que el monarca, per bé que amb tots els miraments, volgué aprofitar-se d'aquest

<sup>44</sup> PUIG Y PUIG, S., *Episcologio de la Sede Barcinonense*, Barcelona, 1929, p. 493, n. 120.

<sup>45</sup> Vegeu Apèndix n. 7.

incident per a obtenir la suspensió de les censures eclesiàstiques durant el dia de Corpus. Així, alguns anys després, quan estaven per acabar-se el tabernacle i la custòdia de la Seu <sup>46</sup>, Pere III demanà al Papa que concedís als benefactors d'aquelles obres que poguessin ells i els seus parents oir missa i assistir a altres oficis divins en temps d'interdicte general <sup>47</sup>. Dos anys més tard, en 1372, altra vegada el rei s'adreçava al papa <sup>48</sup> amb la mateixa intenció, precisant llavors amb detalls les seves demandes, com, que deslligués dels vincles de l'interdicte els quatre administradors (vulgarment anomenats obrers) de l'obra esmentada i que, en general, durant el temps de la festa del Corpus i de la seva vuitada deixés en suspens l'interdicte eclesiàstic. Altres súpliques semblants hagué d'escoltar el Pontífex del rei Pere. Així aquest mateix any se li feia present que quedés sense efecte la força de l'interdicte per algunes festes i amb ocasió de la mort dels confreres de les dues confraries de Sant Jaume i de Jesús i Maria, erigides a València, i a les quals pertanyien el rei i la seva família <sup>49</sup>. I encara amb motiu de l'elecció de nou papa en 1378, suplicava el 31 de juliol a Urbà VI que ell personalment i amb el seu seguici pogués fer celebrar amb tota solemnitat i assistir als divins oficis en llocs afectats per l'interdicte, i que tots els membres de la confraria mariana, de la qual formava part tota la cort, en cas de mort gaudissin del privilegi de la solemne sepultura eclesiàstica <sup>50</sup>. El mateix aprengué de fer el seu fill i successor Joan I, qui, ja mentre era hereu de la corona, adreçà súpliques similars al papa <sup>51</sup>.

Naturalment que el Cerimoniós sabia fer acompanyar les seves súpliques de raons oportunes. En les confraries els dies de festa i en els de la mort d'un membre es reunien tots els confreres per assistir als divins oficis i escoltar la prèdica, és a dir per a una obra expiatòria; el culte al Santíssim Sagrament donava honor a Déu i a la seva Església. Quan el rei parlava en aquests casos mogut pels seus sentiments religiosos ho feia,

<sup>46</sup> Vegeu PUIG, ob. cit., p. 261.

<sup>47</sup> Vegeu Apèndix n. 8.

<sup>48</sup> Apèndix n. 9.

<sup>49</sup> Per a la confraria de Sant Jaume, l'escrit de 28 novembre de 1372: ACA, Reg. 1233, fol. 13; per a la de Jesús i Maria la súplica al papa de 22 juny del mateix any, ibid. fol. 10.

<sup>50</sup> ACA, Reg. 1553, fol. 62v.

<sup>51</sup> ACA, Reg. 1742, fol. 94. Súplica de 5 desembre de 1375.

sens dubte, sincerament. Però en primera línia ell era un governant i com a tal aquestes qüestions les mirava també des d'altres punts de vista. Pere volia alleugerir en favor seu la disciplina de l'Església, volia lluitar amb ella amb les pròpies armes d'aquesta, ja que procurava obrir tant escapatòries a l'interdicte que ja no l'havia de témer més.

L'Església, en veritat, havia, ja de segles, atorgat molts indults, i havia donat a persones en particular i també a comunitats civils senceres una certa seguretat que serien protegides d'un ús capriciós de les censures. Però havia d'anar en compte amb aquelles concessions. La sort de les dues súpriques que Pere III adreçà al papa amb ocasió de l'acabament de la custòdia dependgué, pel que sembla, del fet que s'escaigueren en un temps en què el rei precisament en la qüestió de les censures eclesiàstiques era un xic sospitós a la Cúria romana, sospita que podria haver augmentat la seva conducta en l'incident escandalós de la processó de Barcelona <sup>52</sup>.

Un arranjament general d'aquest assumpte fou aconseguit per Martí V, una generació després <sup>53</sup>, quan era aixecat sota certes seguretats l'interdicte per la festa de Corpus i per la vuitada <sup>54</sup>.

Així la custòdia de la Seu de Barcelona, robada cap a l'any 1401 — poc després d'ésser terminada <sup>55</sup>, — evoca reminiscències històriques, no sols artístiques i litúrgiques, sinó també en la història del dret.

## JOAN VINCKE

<sup>52</sup> El que el rei posés a disposició de la custòdia grosses quantitats de moneda no podia fer gran força ja que tots els presents fets a l'Església els treia de diners que s'havia fet donar per la mateixa Església.

<sup>53</sup> A 26 de maig de 1429.

<sup>54</sup> "Quodque in festo et diebus octavarum huiusmodi in terris et locis ecclesiastico, quavis auctoritate, suppositis interdicto, pulsatis campanis, ianuis apertis et alta voce, excommunicatis prorsus exclusis, sed interdictis, ut citius reconciliari studeant, admissis; et aliis qui causam vel occasionem huiusmodi interdicti dederint altari tum nullatenus appropinquantibus, missae et officia praemissae licite celebrari possint, auctoritate apostolica, concedimus per praesentes, aliis quae circa observationem interdictorum a nostris sunt instituta praedessoribus, in suo robore duraturis." *Bullarium Romanum*. Augustae Taurinorum 1859, IV, p. 732, n. 23.

<sup>55</sup> No és, doncs, a la custòdia actual que fan referència les nostres anteriors notes històriques. Vegeu: MAS: *La custòdia de la Seu de Barcelona*, p. 11.

## APÈNDIXS

## I

Barcelona, 11 juliol 1351.

*El rei Pere mana als subcollectors de la dècima que paguin a Na Ramona Oller mil sous barcelonesos que ella destinarà a la construcció del tabernacle de la Seu de Barcelona.*

Petrus etc. dilectis subcollectoribus decime biennalis in civitate et diocesi Barchinone nobis per dominum summum pontificem nuper gracie concessa salutem et dileccionem. Dum nos contemplacione nostri salvatoris domini nostri Jesu Christi operi tabernaculi in sede Barchinonensi per na Ollera, mulierem penitencie habitantem Barchinone, fieri inchoati ad servicium et custodiam eiusdem sacratissimi corporis domini nostri Iesu Christi mille solidos Barchinonenses conferendos et super pecunia dicte decime assignandos dicte mulier: tradendos gracie duxerimus cum presenti, ideo vobis expresse et ex certa sciencia dicimus et mandamus, quatenus de quacumque pecunia que est vel erit penes vos ex decima supradicta tribuatis et soivatis mulieri predictae mille solidos antedictos, convertendos per ipsam operi memorato [non obstantibus] ordinationibus, provisionibus vel mandatis aut consignationibus quibuscumque factis in contrarium vel fiendis ullo modo; verum volumus et vobis ut supra iniungimus, quod, si in presenti ex dicta decima non habeatis in promptu pecuniam penes vos, unde possitis dicte mulieri quantitatem exsolvere supradictam, eidem mulieri permitatis et cum iuramento ad sancta Dei evangelia vos efficaciter obligetis, quod de prima pecunia racione dicte decime ad manus vestras proventura sibi dictos mille solidos exsolvetis, dictis ordinationibus, provisionibus, assignacionibus vel mandatis in nullo obstantibus, vel ipsi solucioni moram aut impedimentum afferentibus<sup>1</sup> quovis modo, recipientes a dicta na Ollera, facta solucione predicta, presentem cum apocha de soluto; nos enim per eandem mandamus nostre curie rationali magistro et alii cuicumque a vobis de predictis comptum audituro, ut, vobis sibi restituentibus cautelas predictas, quantitatem in vestro compto admittere non recuset. Datum Barchinone, undecima die julii anno a nativitate Domini mccc. quinquagesimo primo. Rex Petrus.

Mandatu domini regis  
ego Bernardus de Bonastre.

ACA Reg. 1320, fol. 5.

<sup>1</sup> Restituente Reg.

## 2

Barcelona, 30 setembre 1355

*El mateix rei assigna a Na Ramona Oller dotze mil sous de la decima eclesiàstica per a l'obra esmentada.*

Petrus Dei gracia rex Aragonum etc. dilecto nostro Jacobo de Sancto Clemente, precentor: et canonico sedis Barchinonensis, subcollectori decime triennalis diocesis Barchinonensis nobis concessisse por dominum papam, salutem et dileccionem. Recolimus nuper nos cum carta nostra, nostro sigillo pendenti munita, data Barchinone quinta die madii anno a nativitate domini mccc. quart., dedisse et concessisse duodecim millia solidorum Barchinonensium operi et fabricatori tabernaculi quod nunc fit et operatur in ecclesia secis iamdicte in quo corpus sacratissimi domini nostri Iesu Christi splendidam habeat mansionem, de quibus responderi iussimus religiose Raymunde Ollarie ad cuius magnam curam, diligenciam et indignacionem opus ipsum extitit incoatum; et de dicta quantitate assignacionem fecimus operi dicti tabernaculi et pro eo dicte Raymunde generaliter super triennali decima nobis concessa per eundem dominum papam; verum cum ex suffragiis fidelium opus gloriosum predictum in tantum excreverit, quod iam iuventibus valde acceptum extitit, et ad subveniendum de eorum facultatibus corda comovet atque mentes, nostrique intersit principaliter opus ipsum tam mirificum et ad servicium deo datum amplecti et perfeccioni celeri eiusdem de nostris facultatibus subvenire ... me,<sup>1</sup> cum ab altissimo cuius corpus sacratissimum in hac aula mirifice collocatur immensas susceperimus gracias valde gratas; ideo volentes totaliter, quod promissa et data per nos operi tam devoto et placido effectualiter compleantur, predictam quantitatem pecunie dicte operi et pro eo dicte Raymunde de presenti consignandam duximus super dicta decima triennali cuius vos subcollector estis, videlicet super solucionibus que fieri debent in festo omnium sanctorum inantea continue subsequenti et in festo ascensionis domini extunc immediate sequenti, quibuscumque assignacionibus aut mandatis in contrarium fiendis obsistentibus nullo modo; quare de certa sciencia et consulte vobis dicimus et expresse mandamus, quatenus de pecunia dicte decime in dictis terminis fienda detis et solvatis protinus dicte Raymunde, vel cui ipsa voluerit, dictam pecunie quantitatem, iniungentes vobis de certa sciencia, ut maius cautum sit dicte Raymunde, et ut ab inde abstraere minime possitis pretextu cuiusvis mandati nostri, si quod forsitan faceremus, aut alias, quod incontinenti presentata vobis huiusmodi assignacione vos eidem Raymun-

<sup>1</sup> *No més llegibles les lletres: me, poiser: quam celestime o cosa semblant.*

de nomine dicti operis astringamini cum proprio iuramento, quod prestari per vos volumus super sancta Dei quatuor evangelia, quod dictam assignacionem eidem exsolveritis de pecunia dicte decime in terminis supradictis et ex ea nec nobis nec alicui respondebitis vel aliquid exsolveritis, donec plenarie satisfactum fuerit dicte Raymunde in huiusmodi assignacione, decepturus ab ea, facta solucione, presentem et dictam debitoriam cartam cum apocha de soluto; mandantes magistro rationali curie nostre vel alii cuicumque a vobis de predictis comptum audituro, quod quicquid dicte Raymunde solveritis de pecunia dicte decime, vigore mandati nostri presentis, in vestro recipiat compto et admittat, vobis sibi restituente presentem et dictam cartam debitoriam cum apocha de soluto; et si forsan vos alicui alii pretextu cuiusvis mandati nostri aut alias de dicta decima in dictis terminis exsolvenda prius exsolveritis quam dicte Raymunde, iniungimus dicto nostro rationali magistro, quod illud in vestro compto non admittat, imo de eo notamentum faciat ad finem, ut de et super vestris bonis complementum facere possimus dicte Raymunde in sua assignacione predicta. Datum Barchinone, xxx. die septembris anno a nativitate domini mccc. quinto.

Dominus rex mandavit  
michi Bernardo de Turri.

ACA Reg. 1326, fol. 7.

### 3

Barcelona, 22 octubre 1358.

*El rei Pere concedeix trenta mil sous barcelonesos per a l'obra del tabernacle de la Seu de Barcelona i mana al seu tresorer Bernat d'Olzinelles que els pagui a la persona que li designarà de paraula o per escrit.*

Nos Petrus etc. ad eterni regis gloriam ac specialem reverenciam sacratissimi corporis Iesu Christi pro cuius honore inchoatum est in vel super altare sancte Crucis in sede Barchinonensi constructum quoddam tabernaculum, ubi reponi debet ipsum sacrosanctum corpus domini nostri Iesu Christi, concedimus presentis serie, et in nostrorum remissionem peccaminum elargimur triginta mille solidos Barchinonenses pro perficiendo opere tabernaculi antedicti, iniungentes nichilominus cum eadem dilecto consiliario et thesaurario nostro Bernardo de Ulçinellis, militi legumque doctori, quod de quavis pecunia nostre curie que penes eum est vel quamprimo fuerit tribuat et exsolvat dictos triginta mille solidos illi persone quam ad eos recipiendum et in ipso opere convertendum elegerimus quamque sibi nominaverimus, verbo vel cum littera nostra manu propria subsignata, et in hoc nullam difficultatem vel

tarditatem aponat, si nostram cupit gratiam conservare; in cuius rei testimonium presentem fieri et nostro sigillo iussimus communiri. Datum Barchinone, xxii. die octobris anno a nativitate domini mccc. octavo. Rex Petrus.

Dominus rex mandavit  
Bertrando çà Muntada.

ACA Reg. 1331, fol. 210v.

## 4

Barcelona, 24 octubre 1358.

*El rei Pere ordena que els trenta mil sous concedits pel document anterior per a l'obra del tabernacle siguin entregats al ciutadà Jaume Cavaller. L'entrega l'han de fer els arrendadors de la seca de Perpinyà, del guany que al rei pertoqui per l'encuny de moneda.*

Petrus etc. Tenore presentis assignamus illos triginta millia solidos quos ad reverenciam omnipotentis Dei et specialem honorem sacratissimi corporis Iesu Christi concessimus et donavimus cum rostra littera, data Barchinone xxii die presentis mensis octobris, pro perficiendo quodam tabernaculo quod in vel super altare sancte crucis in sede Barchinonensi constructum est fieri inchoatum et in quo reponi debet idem corpus domini sacrosanctum, in et super quacumque pecunia competenti nobis vel eiam pertinenti ex lucro monete auri que cuditur et cudetur in villa nostra Perpiniani, sub hac tamen condicione, quod prius solvantur nobis vel illis quibus inde assignaciones facte fuerint octuaginta octo millia solidorum monete Barchinonensis antedictæ, mandantes nichilominus cum eadem magistro et scriptori ac arrendatoribus, quod de lucro nobis pertinente ex cudicione monete ipsius tradant, solvant et deiberent dictos triginta millia solidos fideli nostro Iacobo Cavallerii, civi Barchinonensi et operario operis tabernaculi memorati, vel cui voluerit eius loco, et quod huic solutioni nullam preponat aliam, preter quam dictorum octuaginta octo millium solidorum, ut prefertur; et nichilominus eisdem magistro et scriptori et arrendatoribus iniungimus cum presentibus, quod facta solutione hanc recuperent et dictam concessionis litteram cum apocha de soluto; si vero particulares solutiones inde facient, quod de eis apochas habeant ubi tenor dicte concessionis littere inseratur, et in quibus eiam expresseitur, quod deducte fuerint in dorso littere sepedicte per manus notarii qui apochas conficiet supradictas, in finali vero solutione dictam recuperent litteram cum apocha et presentem; quoniam nos mandamus magistro rationali curie nostre et cuicumque alii ab ipsis magistro, scriptore et arrendatoribus computum audituro, quod in ipsorum recipiant compoto dictos trigint-

ta millia solidos, vel id quod ex eis solverint ipsi operario vel alii ut predicatur eius loco, dum cautelas sui racionii tempore restituant preexpressas. Datum Barchinone, xxiiii. die octobris anno a nativitate domini mccc. octavo Rex Petrus.

Dominus rex mandavit  
Bertrando ça Muntada.

ACA Reg. 1331, fol. 211.

## 5

Barcelona, 2 abril 1359

*El rei Pere ordena als arrendadors de la seca de Perpinyà que la paga dels 30.000 sous no sigui posposada a cap més altra paga, encara que aquesta hagi estat ordenada per ell mateix.*

L'altre dia nos manam ab nostra letra, escrita de nostra ma, que d'el guayn de la secha de Perpenya pagassets e liurassets al feel uxor d'armes de casa nostra en Ramon de Pereyllons nonaginta libres Barchs, per la raho en la dita letra contenguda, on com no vullam que per la dita letra ne altra sia feyt preiudici a la assignacio per nos feta de triginta mille solidos los quals per reuerencia de Deu hauem donats per acabar lo tabernacle que s' fa en la seu de Barchelona en lo qual deu star lo precios cors de Jesu Christ, hauedors per lo obrer del dit sant tabernacle del guayn de la seca desusdita, apres que a la alta reyna d'Arago, muyler nostra molt cara, sia satisfet en la sua assignacio, per ço a uosaltres e a casun de uos dehim e manam spressament e de certa sciencia que no paguets les dites nonaginta libres ne hobeescats alsuns altres manaments fets contra la assignacio dels dits triginta mille sol.; car siats certs que aquells no fariem sans recordaua del dit sant tabernacle lo acabament del qual molt tenim a cor. Dada en Barcelona, a xxviii. dies d'abril del ayn de la nativitat de nostre senyor mcccclix. Rex Petrus.

Als feels nostres los arrendadors de la seca de Perpinya.

Dominus rex mandavit  
Bertrando ça Muntada

ACA Reg. 1332, fol. 16.



## 6

Barcelona, 19 juny 1366.

*Na Margarida de Cardona institueix en l'altar de Santa Bàrbara de la Seu de Barcelona un benefici de prevere en honor del Santíssim Sagrament. S'especificuen els oficis del beneficiat, de neteja, conservació i ornamentació de la custòria\*.*

In nomine sancte et individue trinitatis ... pateat universis, quod nos Margarita de Cardona, uxor nobilis viri Petri de Cardona quondam domini de Torano, ... ob devocionem quam erga sacratissimum corpus domini nostri Iesu Christi gerimus puro corde ad honorem cuius in opere sumptuoso in ecclesia sedis Barchinone quoddam tabernaculum et cathedra ac custodia eiusdem sacratissimi corporis fiunt et operantur, et pro remissione peccaminum nostrorum et dicti nobilis Petri de Cardona quondam viri nostri, et nobilis Periconi de Cardona filii nostri et ipsius nobilis viri nostri comunis, et parentum suorum pariter et nostrorum, et omnium illorum qui in constructione et opere tabernaculi et aliorum predictorum manus suas porrexerint adiutrices, et omnium fidelium defunctorum instituumus in ecclesia sedis Barch. in altari videlicet beate Barbare in eadem ecclesia constructo, unum perpetuum presbiteratum, volentes, statuentes et ordinantes, quod presbiter sive rector ipsius presbiteratus qui pro tempore fuerit celebret et celebrare teneatur die qualibet, die Iovis cuiuslibet septimane excepto, missam de requie defunctorum pro anima nostra ... et omnium predictorum, ... in die vero Iovis cuiuslibet septimane celebret et celebrare teneatur perpetuo dictus presbiter sive rector missam de corpore domini nostri Iesu Christi in altari predicto, et quod intersit et interesse eciam teneatur in ecclesia dicte sedis omnibus horis diurnis pariter et nocturnis, a cantico videlicet gradu usque ad completorium inclusive; et suplicamus humiliter quantum possumus, reverendo domino Barchinonensi episcopo et venerabili eiusdem sedis capitulo, quatenus ... velint et placeat eis ordinare, ut die Iovis cuiuslibet septimane in altari maiori sancte Crucis, ubi dictum tabernaculum, cathedra et custodia ad laudem et honorem dicti sacratissimi corporis domini nostri Iesu Christi fiunt et operantur, missa maior cantetur et celebretur de corpore domini nostri Iesu Christi, nisi in quadragesima, vel in festo novem leccionum, aut in aliqua solempni representatione pro defunctis seu alia que hoc iuxta ecclesie consuetudinem prohibeat ... Teneatur eciam presbiter sive rector dicti presbiteratus et sui successores perpetuo acaptare cum bacino intus ecclesiam dicte sedis et chorum eiusdem die-

\* Publiquem romés aquelles parts del document que tenen especial relació amb el tema del nostre treball.

bus dominicis et festivis precipuis elemosinas et alia charitativa subsidia que Christi fideles dare et offerre voluerint pro constructione et operatione dicti tabernaculi sacratissimi corporis domini nostri Iesu Christi et aliorum predictorum et ad honorem et decorem ipsorum; teneatur eciam presbiter seu rector dicti presbiteratus et successores sui perpetuo procurare, inquirere, seu investigare per civitatem et alibi personas devotas, et manumissorias regentes, et alias que libenter elemosinas et manus porrigant adiutrices, et alias dona pia, et elemosinas procurate, necnon mittere presbiteros vel alias personas sufficientes et honestas in diebus dominicis et festivis, et in aliis eciam diebus si sibi visum fuerit, in ecclesiis parochialibus civitatis et diocesis Barchinonensis, et eciam in aliis quibuscumque locis, civitatibus, diocesibus pro recipiendo et habendo elemosinas et alia charitativa subsidia que fideles Christi dare voluerint et offerre dicto tabernaculo et aliis predictis, et pro constructione eorundem, satisfaciendo eisdem de hiis que receperint in eorum salario seu labore, et eciam subire ipsi in casu quo ratione predicta eum a civitate oportuerit seu contigerit absentare; teneatur eciam presbiter sive rector dicti presbiteratus et successores sui aurum argentum lapides preciosos, pannos aureos et de serico aurifrisi, et alia iocalia et bona que per fideles Christi dari et largiri contigerit dictis tabernaculo, cathedra et custodia fideliter congregare et conservare intus sacristiam dicte sedis, et praedicta ponere in dicto tabernaculo et custodia ac cathedra eiusdem, tot vicibus quot necessarium fuerit, et ipsum tabernaculum et custodiam ac cathedram de eisdem ornare; teneatur eciam presbiter sive rector dicti presbiteratus et successores sui dictum tabernaculum mundare, encurtinare et desencurtinare, cohoperire et descohoperire, et alias incondirectum tenere et nitide tot vicibus quot necessarium fuerit; teneatur eciam presbiter sive rector dicti presbiteratus et successores sui levare et mundificare, seu levare et mundificari facere pannos et curtinas qui et que ad servicium dictorum tabernaculi et custodie ac cathedre eiusdem fuerint deputati tot vicibus quot necessarium fuerit ipsosque postea cum pannis aureis, lapidibus preciosis, et aliis ornamentis et iocalibus in una propria caxa intus sacristiam dicte sedis mittere et conservare, missionibus tamen bonorum seu aaptiri dicti tabernaculi et custodie seu cathedre; teneatur eciam presbiter seu rector dicti presbiteratus et successores sui omnes cereos, candelas, lanteas dicti tabernaculi et aliorum predictorum accendere ac suffocare, congregare et levare, ipsosque cereos, candelas reficere et tornare e lo refus eorum in eisdem tornare missionibus dictorum tabernaculi et custodie ac cathedre, et non suis; teneatur eciam presbiter sive rector dicti presbiteratus et successores sui una cum venerabili Raimundo Ferrarii, beneficiato in sede Barchinone, dum vixerit, de consilio tamen dicti domini episcopi vel eius vicarii et venerabilis capituli dicte sedis, et post

mortem ipsius una cum alio qui ad hoc per dictum reverendum dominum episcopum et venerabile capitulum fuerit assignatus de pecunia, auro et argento, lapidibus preciosis, iocalibus et aliis bonis cuiuscumque sint condicionis seu speciei ipsorum tabernaculi et custodie ac cathedre opera et alia ornamenta ipsis tabernaculo et custodie ac cathedre necessaria facere seu fieri facere et converteri, ipsorum tabernaculi et custodie ac cathedre missionibus et expensis; teneantur etiam dictus presbiter et dictus Raimundus Ferrarii et alius post eum iniungendus per prefatum dominum episcopum et capitulum anno quolibet dicto domino episcopo et capitulo seu ad hoc deputando per ipsos de omnibus receptis, gestis et administratis compotum reddere et rationem; et predicta omnia teneatur presbiter supradictus regere et administrare, si cum et quando et quandiu domino episcopo et capitulo placuerit et visum fuerit expedire. . . . Actum est hoc Barchinone, nonadecima die iunii anno a nativitate domini mccc̄lx. sexto.

Arxiu de la Catedral de Barcelona. Liber institucionum et dotaliarum beneficiorum de patronati capituli canicorum sedis Barchinonensi, folio 303 ss.

## 7

Barcelona, 26 agost 1370.

*Sentència del rei Pere absolent: Pere Grimau, vicari, Romeu de Busquets, batlle, i els ciutadans Joan Serra i Bertran Ça Muntada, promovadors d'un gros escàndol a la processó de Corpus.*

In Christi nomine: Noverint universi, quod nos Petrus, Dei gracia, etc., attendentes fideles nostros Petrum Grimaudi, vicarium, Romeum de Busquetis, baiulum, et Johannem Serra ac Bertrandum ça Muntada, cives Barchinone, delatos fuisse, quod anno presenti die festi sacrosancti corporis domini Iesu Christi, dum processio fieret in dicta civitate per canonicos et clerum<sup>1</sup> sedis ipsius civitatis ac reverendos episcopos Convenarum et Brixiensem, sedis apostolice legatos, et episcopum Ilerdensem, et ipsi episcopi, canonici et clerus exivissent etiam sedis cum maxima honestate, solemnitate et devocione, et cum populi multitudine et multis luminaribus processionaliter incederent, magnificantes Salvatoris clemenciam tam devotis vocibus collaudandam<sup>2</sup>, dicti baiulus Iohannes Serra et Bertrandus ça Muntada cum maxima hominum multitudine irreverenter et cum contemptu et scandalose et pravis micibus introduxerunt predictum Petrum Grimaudi intradictum et excommunicatum

<sup>1</sup> clerus *Reg.*

<sup>2</sup> collaudande *Reg.*

tum per ipsam processionem notorie, publice, et palam, et venerunt usque ad dictum episcopum Convenarum qui sacratissimum corpus Christi humiliter et cum magna reverentia deferrebat, cuius adventu laus divina cessavit timore irregularitatis, et licet predicti delati moniti fuissent a clericis circumstantibus et nunciis, ut ab inde recederent, et dimitterent facere processionem et divinum cultum, prout decebat, attamen hoc facere recusarunt, immo dictus Johannes Serra, divina magestate sprete nullaque reverentia per eum ac alios predictos delatos sacrosancto corpori Iesu Christi impensa, clamavit "auant, auant", et qui secum erant tunc clamare ceperunt altis vocibus "a foch, a foch, muyren, muyren", et aliqui eorum enses evaginaverunt, ob quod tam dicti episcopi quam totus clerus timore mortis et avaloti iugerunt et se miserunt per domos, et dictus episcopus Convenarum cum magnis impulsioneibus cum dicto sacro corpore Iesu Christi, timendo ex hiis que videbat et audiebat, fuit inmissus intus ecclesiam sedis; attendentes eciam nos cordialiter comotos de tanta offensa et tanta irreverentia et rebellione que dicebatur facta fuisse domino Iesu Christo qui est salvator omnium et tutissimum refugium miserorum, tanquam illum cuius interest ex officio nobis ab alto comisso veritatem tam nefandissimorum criminum si verum foret indigare et in ac pro eis culpabiles graviter corrigere et castigare, ne maleficia et specialiter talia aliquatenus remanerent impunita, vocatis ad infrascripta vicario ac capitulo sedis Barchinonensis, non semel sed pluries, ac eciam procuratore fiscali curie nostre, per nostrum alguatçirum inquiri plenarie et diligenter fecimus de premissis, qua igitur facta, ut predicatur, diligentissime de premissis inquisicione et in ea receptis inter alios testibus per vicarium episcopi Barchinonensis et capitulum sedis Barchinonensis specialiter nominatis et eis diligenter examinatis et ipsa inquisicione publicata et rationibus dicti procuratoris fiscali ac excepcionibus et defensionibus ipsorum delatorum que per inquisitionem aparebant et aliis in iure stantibus plenarie auditis, et demum renunciato et concluso in causa huiusmodi tam per dictum nostrum procuratonem fiscalem quam per dictos delatos, et eciam dicto per partem dictorum vicarii et capituli in predictis partem facere non intendebant, et relacione de premissis prius in nostro consilio facta in quo aderant tam prelati, barones, consiliiarii nostri quam multitudo doctorum et aliorum tam in iure canonico quam civili peritorum, et postea in audiencia nostra, ipsoque negocio in dictis nostro consilio et audiencia discussu examinato ac eciam concordato, atque presenti die utrique dictarum parcium ad audiendum sententiam assignata super hiis, sententiam difinitivam in scriptis tulimus huiusmodi seriei: Nos Petrus, Dei gracia, etc., visis et recognitis meritis presentis inquisicionis facte contra Petrum Grimaudi, vicarium, Romeum de Busquetis, baiulum Barchinone, Johannem Serra et Bertrandum

ça Muntada, cives Barchinone, et eorum quemlibet ratione contentorum in eadem, visis inquam testium deposicionibus pro parte curie productorum ac omnibus aliis in presenti inquisicione accitatis et allegatis tam pro parte dicte curie quam ipsorum delatorum eorumque rationibus auditis, vocata eciam parte ipsorum episcopi et capituli Barchinonensis qui minime partem facere voluit in premissis, prout in ipsa inquisicione lacius enarrantur, facta de meritis ipsius relatione in nostro consilio per fidelem nostrum Petrum Comitum, legum doctorem, renunciato et concluso per partem fisci nostri et ipsorum delatorum, habito super hiis maturo et digesto consilio, sedentesque pro tribunali more solito iudicis iudicantis, sacrosanctis evangeliiis in nostra presencia positus et hostensis, ut de Dei vultu nostrum prodeat iudicium et oculi nostri videant equitatem: in Deo nomine in hiis scriptis sentenciando pronunciamus in modum qui sequitur: Cum secundum merita predictae inquisicionis non constet nobis de intencione partis curie nostre contra dictos vicarium, baiulum, Johannem Serra et Bertrandum ça Muntada seu alterum eorum, ideo dictos vicarium, baiulum, Johannem Serra, Bertrandum ça Muntada et eorum quemlibet presentes absolvimus a petitis et denunciatis ac inquisitis contra eos per partem curie nostre pro predictis, dicteque curie seu Arnaldo de Ordiz, procuratori fiscali nostro presenti imponimus silencium sempiternum; mandantes per presentem cancellari et annullari omnes securitates et manuleutas pro parte ipsorum delatorum factas prestitas pro premissis in curia nostra, cum eas nos pro cancellatis et annullatis habeamus cum presenti. Lata fuit hec sententia in civitate Barchinone, in regia audiencia per dictum dominum regem seu in eius presencia per Geraldum de Palaciolo, in legibus licenciatum, dicti domini regis consiliarium ac eius curie negociorum promotorem, die vicesima sexta augusti anno a nativitate domini mcccclxx., regnique dicti domini regis xxxv., presente Arnaldo de Ordiz, locumtenente procuratoris fiscali curie domini regis, ac Bartholomeo de Podio, in legibus licenciato, et Berengario Simonis, iurisperito eius advocatis, et dictis delatis, et presentibus eciam pro testibus Berengario de Ripis, milite, locumtenente alguatçirii, Petro Comitum et Petro de Cigarro, legum doctoribus, Bernardo de Palacio, Jacobo et Johanne de Valle sicca, in legibus licenciatis, ac pluribus aliis in multitudine copiosa. Guillelmus de Palou.

Signum ✠. Petri, Dei gracia etc., qui dictam sententiam tulimus seu per fidelem consiliarium et promotorem negociorum curie nostre Geraldum de Palaciolo, in legibus licenciatum nostramque cancellariam regentem feri mandavimus eique  
Fuit duplicata.

## 8

Barcelona, 18 març 1374.

*El rei Pere suplica al papa que concedeixi als obrers que treballen en la construcció de la custòdia de la Seu que puguin oir missa i assistir als oficis litúrgics àdhuch en temps d'interdicte.*

Beatissime pater, si servientis meritum nullum premium sequeretur, aut rarus inveniretur aut nullus qui Deo vel hominibus deserviret; sed ut serviencium invitetur affectus, retributor bonorum omnium quem omnes imitari tenemur non pro meritis sed ultra merita recompensat; hinc est, pater sanctissime, quod ad honorem et laudem Dei omnipotentis et salvifice sancte crucis tocisque celestis curie quoddam in altari maiori sedis Barchinonensis sub invocacione ipsius sancte crucis erecto conficitur tabernaculum, et quedam eciam fabricatur custodia in qua salvatoris nostri Iesu Christi reponatur in ecclesia ipsa corpus preciosissimum et honorifice conservetur; quequidem tabernaculum et custodia que iam maximam partem sue obtinent perfeccionis tante profecto sunt pulcritudinis et valoris, potissime ipsa custodia, quod ecclesiam predictam illustant multipliciter et adornant, nec arbitramur, sicut nec audivimus, ullam in mundo fore custodiam seu sacratissimi corporis Christi repositorium istud precellens in elegancia pulcritudinis et quantitate valoris. Verum, pater sanctissime, cum predictorum tabernaculi et custodie tanto dispendiosa et sumptuosa sint opera, quod ad eorum perfeccionem solliciti et efficaces exposcuntur operarii et benefactores eciam liberales, expediatque et deceat ipsos spiritualibus et temporalibus eciam ad hoc invitari beneficiis et induci, et ob hoc nos ipsos iam quibusdam foverimus ac foveamus graciis atque donis, propterea sanctitati vestre que meritoria prosequitur opera et generosam benemeritis se exhibet supplicamus humiliter et devote, quatenus dictorum operum operariis et benefactoribus aliqualem premissorum respectu dignemini impendere indulgenciam et ipsius ulterius operariis concedere, quod missam et alia divina officia, videlicet eorum singuli cum singulis personis, audire possint generalis tempore interdicti, ut sic huiusmodi obtentu graciaram ad benefaciendum animentur fervencius et dicta opera debitum celerius sorciantur efectum. Almam personam vestram etc. Datum Barchinone, sub nostro sigillo secreto xviii. die marcii anno a nativitate domini mcccclxxiiii. Rex Petrus.

ACA Reg. 1233, fol. 40.

Barcelona, 7 febrer 1376.

*Súplica del mateix rei Pere semblant a la precedent, però molt més detallada.*

Sanctissime pater: Sancta mater ecclesia, quanto diligentius ad cognitionem fidei catholice conatur infideles totis viribus provocare, tanto magis quos dominus noster Iesus Christus fideles exhibet in eadem larga graciaram manu debet merito conservare, maxime cum ex ipsorum singulari devocione immensum augmentum sancte fidei catholice demonstratur; cumque in ecclesia Barchinone propter singularem devocionem sanctissimi corporis domini nostri Iesu Christi per ipsius fideles quedam preciosissima custodia eiusdem corporis de auro et lapidibus preciosis magne forme et ponderis in altari principali dicte ecclesie fabricata fuerit, licet non perfecta, et alia opera sumptuosa ad decorem ipsius custodie et Christi corporis honorem sperentur insuper cotidie fabricari, quod altare cum aliquo spacio ipsius ecclesie ante eum diversarum ferri rexarum iam extitit propterea circumclusum, et nichilominus ex ordinatione congrua infra easdem rexas quatuor presbyteri certis horis diei ceterisque noctis successive ob reverenciam ipsius corporis Christi inibi orando et legendo sint eciam ordinati, ut devocio fidelium in tam sancto et digno opere continue proficiat incrementum et ipsa custodia, prout incepta extitit, finiatur et alia ad ipsius decorem valeant fabricari et inde plura bona et pia opera exhiberi, quasdam supplicationes sanctitati vestre mittamus presentibus interclusis, idcirco eidem sanctitati humiliter supplicamus, quatenus ob singularem reverenciam eiusdem corporis domini nostri Iesu Christi devocione cuius dicta opera fabricantur et sperantur alia fabricari nostrique honoris intuitu supplicationes ipsas admittere et providere dignemini de speciali gracia; hoc enim, pater beatissime, recipiemus pro munere singulari, pro quo dignas laudes et gracias sanctitati vestre perpetuo referemus. Et quia fidelis de domo nostra Bernardus de Marimundo, lator presencium, super prosecutione predictorum ad sanctitatem vestram accedat de hiis que super predictis eidem sanctitati duxerit explicanda dignemini fidem credulam adhibere. Almam personam vestram etc. Datum Barchinone, sub nostro sigillo secreto, vii. die februarii, anno a nativitate domini mcccclxxvi. Rex Petrus.

Supplicat sanctitati vestre humilis filius et devotus vester Petrus rex Aragonum, quatenus supplicationes infrascriptas quas in honorem et reverenciam sanctissimi corporis domini nostri Iesu Christi ac ad eius laudem eidem sanctitati destinat confidenter, ad exaudicionis gratiam admittere et providere dignemini de gracia speciali.

Et primo, quatenus eidem regi, ut devocio Christi fidelium qui quandam preciosissimam custodiam sanctissimi corporis domini nostri Iesu Christi ac tabernaculum et alia opera preciosa ac sumptuosa ad eius decorem in altari principali ecclesie Barchinonensis fabricare faciunt augmentetur, et ipsa custodia et alia prefata opera, ut incepta existunt, finiantur, quod pro viginti personis et ipsarum qualibet que corpus prefatum aut custodiam aut tabernaculum predicta aut quecumque opera que ad decorem ipsius custodie incepta existant vel quoquomodo ibidem fieri ordinentur aut presbyteros qui inibi legendo et orando sunt eciam deputati vel pro tempore deputabuntur heredum bonorum suorum instituerint tocies quociens in mortis articulo evenerint plenam indulgenciam concedere dignemini, de gracia speciali, cum omnibus clausulis opportunis.

Item, quatenus eidem regi, quod omnibus fidelibus Christi qui operibus prefatis aut ipsorum alicui alias manus porrexerint adiutrices indulgencias unius anni et unius quadragesime concedere dignemini, de gracia speciali, cum omnibus clausulis opportunis.

Item, quatenus eidem regi, si contingat civitatem Barchinonensem fore subpositam ecclesiastico interdicto, quod quatuor persone deputate seu deputande ad administracionem operum predictorum, operarii custodie vulgariter nuncupati, tempore dicti interdicti divina officia audire et omnia sacramenta publice recipere et tradi eciam sepulture valeant, constitutionibus apostolicis in contrarium editis non obstantibus quibuscumque, concedere dignemini, de gracia speciali, cum omnibus clausulis opportunis.

Item, quatenus eidem regi, si contingat et ipsam civitatem fore suppositam ecclesiastico interdicto quod in festo et octavis corporis Christi, interdicto prefato non obstante, missa et alia omnia divina officia ianuis ecclesie appertis et campanis pulsatis publice celebrari valeant, constitutionibus apostolicis in contrarium editis non obstantibus quibuscumque, concedere dignemini de gracia speciali, cum omnibus clausulis opportunis.

Dignetur sanctitas vestra concedere et mandare, quod omnes et singuli defectus, siqui sint et reperiantur in prefatis supplicacionibus, in cancellaria sanctitatis vestre exprimi valeant et in litteris apostolicis conficiendis super eisdem supplere et apponi, et quod proinde expediantur in eadem, ac si per fiat ut petitur signarentur.



## 10

Avinyó, 3 maig 1376.

*Gregori XI concedeix un any i quaranta dies d'indulgència als qui contribueixin amb almoines a la construcció de la custòdia i tabernacle de l'altar major de la catedral de Barcelona \**

Universis Christifidelibus presentes litteras inspecturis salutem, etc. Ecclesiarum ac piorum ac laudabilium operum fabricis manum porrigere adiutricem pium apud Deum ac meritorium reputantes frequenter Christifideles ad impendendum ecclesiis ipsis auxilium nostris litteris exhortamur, et ut ad id eo fortius animentur quo magis ex hoc animarum commodum se spectaverint adipisci nonnumquam pro hiis temporalibus suffragiis spiritualia eis munera, videlicet, remissiones et indulgencias elargimur.

Cum autem, sicut accepimus, dilecti filii cives Barchinonen. quendam preciosissimam custodiam pro sacratissimo Corpore Domini nostri Iesu Christi ac tabernaculum ac alia opera preciosa ac sumptuosa ad eius decorem in altari maiori ecclesie Barchinonen. fabricari faciant, ad que Christifidelium subsidia sunt plurimum oportuna, Nos, cupientes ut ipsa custodia et alia prefata opera sicut incepta sunt perficiantur, universitatem vestram rogamus, moneamus et attente hortamur vobis nichilominus in remissionem peccaminum immergentium [iniungentes], quatinus de vobis bonis a Deo collatis ad fabricam ipsorum custodie et tabernaculi vestras pias elemosinas et grata caritatis subsidia erogetis ut per subventionem vestram huiusmodi custodia et tabernaculum predicta fabricari et perfici valeant, vosque per hec et alia bona que, Domino inspirante, feceritis ad eterne possitis felicitatis gaudia pervenire; nos enim de omnipotentis Dei misericordia et beatorum Petri et Pauli apostolorum eius auctoritate confisi omnibus vere penitentibus et confessis qui ad premissa manus porrexerint adiutrices unum annum et quadraginta dies de iniunctis eis penitentiis misericorditer relaxamus, presentibus post decem annis minime valituris, quas mitti per questarios districtius inhibemus, eis si secus actum fuerit carere viribus decernentes.

Volumus autem quod, si alias per nos visitantibus dictam custodiam seu ad fabricam ipsius manus porrigentibus adiutrices aut alias inibi pias elemosinas erogantibus aliqua indulgentia in perpetuum vel ad certum tempus nondum lapsum duratura auctoritate

\* Aquest document ens ha estat gentilment ofert pel Dr. Josep Rius Serra, a l'assabentar-se que nosaltres anàvem a publicar aquest recull de documents sobre la construcció de la custòdia de la Seu de Barcelona. Ens plau manifestar aquí el nostre agraiment.

apostolica fuerit concessa, huiusmodi presentes littere nullius existant valoris vel momenti.

Dat. Avinione v. non. maii, pontificatus nostri anno sexto.

Art. Vat. Reg. Vat. 239, fol. 603v.

## II

Barcelona, 27 setembre 1376.

*El rei Pere ratifica l'assignació de 30.000 sous barcelonesos per a l'obra del tabernacle de la Seu, que ja havia fet en 1358.*

Petrus etc. fidei consiliario et thesaurario nostro Petro de Vallo salutem et gratiam. Dudum cum carta nostro sigillo munita, data Barchinone xxii. die octobris anno a nativitate domini mccc. octavo, ad eterni regis gloriam ac specialem reverenciam sacratissimi corporis Iesu Christi pro cuius honore incoatum erat supra altare sancte crucis in sede Barchinone constructum quoddam tabernaculum ubi reponi debet ipsum sacrosanctum Corpus Christi, et in remissionem nostrorum pecaminum concessimus triginta mille solidos Barchinonenses pro faciendo opere tabernaculi supradicti, iniungentes tunc dilecto consiliario et thesaurario nostro Bernardo de Uçinellis, militi, quod de quavis pecunia curie nostre dictos triginta mille solidos tribueret et exsolveret illi persone quam ad eos recipiendum et in ipso opere convertendum elegeremus, quamque sibi nominaremus verbo vel cum littera nostra manu propria subsignata, ut in dicta littera laicius explicatur, nunquam ad recipiendum dictos triginta mille solidos vel quod restat de eisdem et ipsos in dicto opere convertendum eligerimus et eligamus ac nominaverimus et nominemus de presenti fideles nostros Bernardum de Marimundo et Petrum Cestrada, cives Barchinone, de quorum legalitate et probitate plenarie sumus confisi, idcirco vobis dicimus et mandamus, quatenus de pecunia curie nostre que penes vos est vel erit dictis Bernardo de Marimundo et Petro Cestrada predictos triginta mille solidos, vel quod restat ex eisdem, convertendum per eos in dicto opere, ut prefertur, tribuatis et exsolvatis; et facta solutione ab eis recuperetis dictam concessionis litteram de qua supra mencio habetur, et presentem cum apoca de soluto. Datum Barchinone, xxvii. die septembris anno a nativitate domini mccc. lx. sexto. Rex Petrus.

Dominus rex misit signatam.

,ACA Reg. 1360, fol. 90v.

## 12

Saragosa, 9 abril 1377.

*L'infant Joan confirma una provisió feta per Fra Guillem, comandador de Muntçó, regulant l'orde de sortida de la processó de Corpus de les diverses esglésies d'aquella vila. \**

El primogenito. Fray Guillem, entendido havemos por el fiel capellan e almosnero de nostra cara companyona la duquesa, maestre Jayme de Lidon, canonge de la eglésia d'Uesca e abat de la eglésia de sant Sthevan de la villa de Monço, que por razon de contrast, que era entre ell d'una part e el prior de la eglésia de santa Maria de la dita villa de Monçon de la otra, de qual de las ditas eglésies salria la procession que se faze el dia de Corpore Christi, vos por/tirar la dita question bien e justament providiestes que fuesse factó por la manera siguient, que un anyo salliesse la dita procession de la una eglésia e otro de la otra e encara ajustestes qu'el tercer anyo salliesse de la eglésia de sant Johan, e assi d'alli adelante se fiziesse e se seguísse en el tiempo esdevenidero e a todos unos e otros la dita provision e ordinacion iue plazient, e se yes seguida d'aquí a agora, e el dito maestre Jayme dubdese que por el prior nuevo, qui es venido a la dita eglésia de santa Maria, no queriendo servir la dita vostra ordinacion maguer iusta, razonable e de egualtat, sia metido contrast o turbacion en aquesto, de que se podria seguir scandaio e periglo a lo que nos e vos devemos obviar; e como el dito abat de sant Sthevan quiera servir la dita vostra ordinacion, por esto vos dezimos, rogamos e mandamos que con aquellas buenas maneras, savias e necessarias a aquesto fagades que la dita vostra ordinacion, assi como justa e a razon consonant, sia servada per el dito prior de santa Maria, e toda turbacion e ocasion de periglo sia relevado e tirado, como en aquesto muyto vaya a vos, como aquel qui sodes comendador e president en la dita villa, e faredes a Dios e a nos servicio, e será bien avenir vostro, e tirar se ha el periglo sobredito; e si el dito prior, lo que non creamos, no queria estar a la dita vostra ordinacion, vos dat favor a les querientes servir aquella por tal que sia servada. Dada en Gerona jus nostro siello secreto a ix d'abril del anyo mil ccc.lxxx. e siet. Primogenitus.

Fuit directa fratri G. de Appilia, comendatori Montissoni.

Fuit missa, maru domini ducis signata, expedienda.

ACA Reg. 1655, fol. 109v.

\* Al 2 de novembre d'aquest mateix any, l'infant Joan suplicava al papa que establis com obligatòria perpètuament aquesta provisió. ACA, Reg. 1745, fcl. 9v.

## 13

Saragosa, 19 agost 1381.

*Pere III ordena que siguin ocupades les rendes dels clergues no residents en el país dels llurs beneficis, així com els drets de la cambra apostòlica i d'ells assigna:*

“...item als obrers o administradors d'un tabernacle qui's fa en la seu de Tortosa per a tenir e conservar lo sant e preciós cors de Jesu Christ quingentos florins d'or d'Arago, los quals nos ab letra nostra havem donats e assignats sobre ço que's cullirà e reebrà de les rendes e dret de la mensa episcopal del bisbat de Tortosa en ajuda de la obra del dit tabernacle”.

ACA Reg. 1457, fol. 16v.

## 14

Saragossa, 16 març 1383.

*L'infant Joan prega als marmesors de Na Forciana que donin al capellà G. de Boixadors la capellania per ella fundada en honor del “Corpus Christi”.*

Pertal com havem affectió al feul capellà de la nostra capella en G. de Boxadors, vos pregam affectuosament que per reverencia nostra donets al dit nostre capellà lo benifet o capellania instituida en la seu de Barcelona per la dona Na Forciana, quondam, a guardar lo cors de Jesu Christ, la collacio del qual benifet se pertany a vosaltres axi com a marmesors de la dita deffuncta; e en cas que vos, N'Arnau Çaplana, acceptets per vos meteix la dita capellania, aixi com vos es permes e legit segons havem entes, pregam vos que, si per interposada persona la fets servir, hi substituiscats lo dit G. de Boxadors devant tot altre, sabents que d'aço 'ns complaurets e us ho grahirem molt. Dada en Çaragoça sots nostre segell secret a xvi dies de març del any mcccclxxxiii. Primogenitus.

Dirigitur Arnaldo Çaplana, presbitero, et Iacobo de Bosco, candelario Barchinone.

Dominus dux mandavit michi  
Petro de Beviure

ACA Reg. 1668, fol. 5.